

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ
ΡΗΤΟΡΕΙΑ

Εισαγωγή στην Αττική Ρητορεία, Β. Θ. Θεοδωρακόπουλος, Ph.D.

ISBN: 978-960-82275-4-5

© Β. Θ. Θεοδωρακόπουλος, Ph.D.

© Εκδόσεις Γαλός

Αθήνα, Μάρτιος 2017

Εκδόσεις Γαλός

Κύπρου 85, Παπάγου 156 69

Τηλ. 210 6546089

www.gialosbooks.gr

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ
ΡΗΤΟΡΕΙΑ

Βασίλειος Θ. Θεοδωρακόπουλος, Ph.D.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ γιαλός

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.....	09
-------------------------	----

Κεφάλαιο 1

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΡΗΤΟΡΕΙΑΣ

Η πολιτική ρητορεία.....	11
Η δικανική ρητορεία.....	14
Η επιδεικτική ρητορεία.....	16
Η ρητορεία και οι σοφιστές.....	17
Γοργίας και πάλι.....	19

Κεφάλαιο 2

ΟΙ ΔΕΚΑ ΡΗΤΟΡΕΣ

Αντιφώντας (480-411 π.Χ.).....	21
Λυσίας (459-380 π.Χ.).....	25
Ανδοκίδης (440-390 π.Χ.).....	30
Ισοκράτης (436-338 π.Χ.).....	35
Ισαίος (περ. 420 - 350 π.Χ.).....	44
Λυκούργος (390-325 π.Χ.).....	46
Αισχίνης (389-314 π.Χ.).....	49
Υπερείδης (389 - 322 π.Χ.).....	54
Δημοσθένης (384 - 322 π.Χ.).....	57
Δείναρχος (360-290 π.Χ.).....	62

Κεφάλαιο 3

Η ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Αρχαίοι Έλληνες τεχνογράφοι.....	65
Αριστοτέλη, <i>Τέχνη Ρητορική</i>	67
<i>Ρητορική πρὸς Ἀλέξανδρον</i>	68
Δημητρίου, <i>Περὶ ἔρμηνείας</i>	69
Διονυσίου Αλικαρνασσεά, <i>Περὶ τῶν ἀρχαίων ῥητόρων</i> ...71	
Διονυσίου Αλικαρνασσεά, <i>Περὶ συνθέσεως ὀνομάτων</i>77	
<i>Περὶ ὕψους</i>	81

Κεφάλαιο 4

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Εύρεσις (Inventio).....	88
Τάξις (Dispositio)	119
Ύφος, Λέξις (Elocutio, Dictio)	122
Μνήμη (Memoria)	144
Ύπόκρισις (Actio).....	144

Κεφάλαιο 5

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΚΛΑΣΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ.....	145
----------------------------------	-----

Παράρτημα

ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΚΑΝΙΚΩΝ ΟΡΩΝ.....	157
--	-----

ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	171
------------------------------	-----

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ.....	173
----------------	-----

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Για να έχει κανείς σφαιρική ενημέρωση σχετικά με θέματα της αρχαίας ελληνικής ρητορείας, θα πρέπει να γνωρίζει πώς γεννήθηκε και πώς αναπτύχθηκε η ρητορική στην αρχαιότητα, ποιοι είναι οι σπουδαιότεροι ρήτορες και το έργο τους, και ποια είναι τα κυριότερα χαρακτηριστικά της τέχνης αυτής.

Ο εκπαιδευτικός, που ασχολείται διδακτικά με την αρχαία ρητορεία αλλά και οποιοσδήποτε θα ήθελε να ενημερωθεί σχετικά με αυτή, συνήθως υποχρεώνεται είτε να περιοριστεί στο ελάχιστο υλικό που περιέχουν τα σχολικά εγχειρίδια είτε να περιπλανηθεί στις ογκώδεις συγγραφές των ειδικών, κάτι που απαιτεί μεγάλη υπομονή, πολύ χρόνο και ειδικές γνώσεις. Το κενό έρχεται να καλύψει η εργασία μας αυτή. Χωρίς να καταπονεί τον αναγνώστη με υπερβολικό φόρτο λεπτομερειών αποθαρρύνοντάς τον έτσι από το να ενδιαφερθεί για το θέμα και, ενδεχομένως, να το μελετήσει στη συνέχεια πληρέστερα, δίνει μια πρώτη αλλά ουσιαστική και επιστημονικά έγκυρη ενημέρωση.

Τα πέντε κεφάλαια της μελέτης αυτής αναφέρονται στις απαρχές της ρητορείας καθώς και τις ιδιαίτερες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες υπό τις οποίες εμφανίστηκαν οι πρωτοπόροι και οι πρόδρομοι του έντεχνου πεζού λόγου· στο πώς ξεκίνησε η πολιτική και η επιδεικτική ρητορεία στην Αθήνα και πώς η δικανική ρητορεία, ενώ είχε τις καταβολές της στη Σικελία, μεταλαμπαδεύτηκε και ευδοκίμησε στο δημοκρατικό κλίμα της κλασικής Αθήνας. Ένα ξεχωριστό κεφάλαιο αφιερώνεται στους δέκα ρήτορες με αναφορά στα βιογραφικά τους στοιχεία και με μεγαλύτερο βάρος στην παρουσίαση του περιεχομένου και της τεχνοτροπίας των λόγων – όχι όλων, αλλά των σπουδαιότερων από αυτούς. Προκειμένου ο αναγνώστης να αντιληφθεί πώς λειτουργεί ο ρητορικός λόγος από άποψη όχι μόνο εξωτερική αλλά και εσωτερική, αναλύονται τα έργα των πιο σημαντικών αρχαίων τεχνοκριτών, ενώ επιχειρείται λεπτομερής καταγραφή όλων των στοιχείων εκείνων που συνιστούν τη ρητορική τέχνη. Και τέλος ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στα δικονομικά θέματα στην Αθηναϊκή Πολιτεία.

Β. Θ. Θεοδωρακόπουλος

Κεφάλαιο 1

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΡΗΤΟΡΕΙΑΣ

Ο Αριστοτέλης διακρίνει τρία είδη ρητορείας: το *Πολιτικόν* ή *Δημηγορικόν* ή *Συμβουλευτικόν*, το *Δικανικόν* και το *Ἐπιδεικτικόν* ή *Πανηγυρικόν*.

Ο πολιτικός λόγος στόχο έχει να παροτρύνει ή να αποτρέψει, αναφέρεται στο μέλλον και εξετάζει τι συμφέρει και τι δεν συμφέρει. Ο δικανικός λόγος στοχεύει στην υπεράσπιση ή στην κατηγορία, αναφέρεται στο παρελθόν και αποβλέπει στο δίκαιο ή στο άδικο. Ο επιδεικτικός επιδιώκει να επαινέσει ή να επικρίνει, αναφέρεται στο παρόν και ασχολείται με το συμφέρον και επιζήμιο.

Η πολιτική ρητορεία

Η αρχή της Αττικής Ρητορείας θα μπορούσε να τοποθετηθεί στα μετά την απόκρουση της περσικής επίθεσης χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων εδραιώθηκαν και διευρύνθηκαν οι δημοκρατικές κατακτήσεις. Πολιτική ελευθερία σήμαινε πρώτα απ' όλα ελευθερία λόγου (*ισηγορία*). Συμβούλια και λαϊκές συνελεύσεις αντικατέστησαν τους μονολόγους της μοναρχίας και της τυραννίας. Όποιος έτρεφε προσωπικές φιλοδοξίες, μπορούσε τώρα να χαράζει ο ίδιος τη δική του πολιτική σταδιοδρομία και για να πετύχει και να προβληθεί ως πολιτικός άνδρας, έπρεπε να διαχθεί και να ασκηθεί στο ενώπιον κοινού ομιλείν.

Στην Αθήνα η δημοκρατία ήρθε με την πτώση των Πεισιστρατιδών, το 510 π.Χ., αλλά ήταν οι Περσικοί πόλεμοι εκείνοι που έφεραν στο προσκήνιο τον πρώτο Έλληνα πολιτικό, που επαινέθηκε περισσότερο από όλους για την πειστική δύναμη των λόγων του, τον Θεμιστοκλή. Όσα μας παραδίδονται για τη ρητορική δεινότητα του Θεμιστοκλή παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί εμφανίζουν τον μεγάλο πολιτικό να κατέχει τη